

UNIVERSITY
OF TAMPERE

This document has been downloaded from
TamPub – The Institutional Repository of University of Tampere

 Publisher's version

The permanent address of the publication is
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201303121047>

Author(s): Korhonen, Vesa; Pantzar, Eero
Title: Verkko-opetuksen ja vuorovaikutuksen erityispiirteitä tunnistamassa
Main work: Verkko-opetus ja yliopistopedagogiikka
Editor(s): Korhonen, Vesa
Year: 2004
Pages: 17-46
ISBN: 951-44-6351-8
Publisher: Tampere : Tampere University Press
Item Type: Article in Compiled Work
Language: fi
URN: URN:NBN:fi:uta-201303121047

All material supplied via TamPub is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorized user.

Verkko-opetuksen ja vuorovaikutuksen erityspiirteitä tunnistamassa

Keväällä 2003 Tampereen yliopistolla oli seminaari, joka oli suunniteltu opettajille, tutkijoille ja opiskelijoille, jotka halusivat vahvistaa omaa näkemystään siitä, mitä pedagoginen ohjaus verkko-oppimisympäristössä voisi olla, millaisia verkko-oppijat ovat ja millaisia voisivat olla toimivat vuorovaikutuksen muodot ja käytänteet verkkoympäristöissä sekä mitä rajoituksia niissä on. Seminaari koostui avoimesta seminaaripäivästä alustuksineen sekä rajoitetulle osallistujamäärälle suunnatusta verkkokeskustelusta, joka käytiin seminaaripäivän jälkeisten viikkojen aikana. Seminaaripäivä oli suosittu ja osallistujamäärä oli noin 80. Tämä osoitti sen, miten laajaa kiinnostus yhden oppilaitosyhteisön sisällä verkko-oppimista kohtaan on ja kuinka ajankohtaisia nämä kysymykset ovat verkko-opetuksen eri osapuolille, kuten opettajille, ohjaajille ja opiskelijoille.

Seminaarin jälkeiseen verkkokeskusteluun osallistui 13 ainelaitosten opettajaa ja jatko-opiskelijaa. Verkkokeskustelun tavoitteena oli demonstroida yhteisöllisen oppimisen ja jaettuun ymmärrykseen perustuvan tiedon rakentamisen mahdollisuuksia ja rajoituksia verkkoympäristössä. Alustaohjelmistona käytettiin vapaan lähdekoodin Moodle-ohjelmistoa (<http://moodle.org> tai <http://www.moodle.fi/>). Seminaarissa heränneitä ajatuksia, ideoita ja kysymyksiä käsitel-

tiin ja käsitteellistettiin verkossa teematehtävän muodossa yleisellä keskustelufoorumilla. Yleisteemana oli ”**ryhmän ohjaaminen ja vuorovaikutus verkossa?**” Keskustelijat kokosivat samalla yhteistä jaettava näkemystä siitä, millaisia olisivat toimivat ohjauksen ja vuorovaikutuksen muodot verkossa. Keskustelun vetäjänä toimi toinen tämän artikkelin kirjoittajista. Myös seminaaripäivän asiantuntijat vierailivat verkossa ja vastasivat osallistujien kysymyksiin heille varatulla asiantuntijafoorumilla. Myös artikkelin kirjoittajat olivat asiantuntijoiden joukossa.

Artikkelin tavoitteena on tämän verkkokeskusteluaineiston pohjalta nostaa esiin havaintoja ohjaamisen, oppimisen ja vuorovaikutuksen erityispiirteistä monimuotoisessa verkkoympäristössä. Millaiset asiat ovat askarruttaneet verkko-opetusta toteuttavia tai siitä kiinnostuneita opettajia ja mitä he nostavat tietoverkkoperustaisissa oppimisympäristöissä huomioonotettaviksi tekijöiksi. Voiko ylipäätään kaikenlaisia asioita tai oppiainesisältöjä opettaa, ohjata tai oppia verkossa?

Millaisia verkko-opettajien ”ääniä” verkkokeskustelussa esiintyi

Verkko-oppimisympäristössä tapahtuvassa vuorovaikutuksessa on usein tavoitteena osallistujien välinen yhteisymmärrys (Bober & Dennen 2001). Dialogi nähdään vuorovaikutuksellisenä keinona, jolla yhteiseen ja jaettuun ymmärtämiseen pyritään. Dialogin merkitystä opetuksessa tarkastellut Nicholas Burbules (1993) määrittelee dialogin sellaiseksi aktiviteetiksi, joka on kohdistunut yhteiseen tutkimiseen ja yhteisymmärryksen saavuttamiseen. Se tähtää samalla osallistujien eläytymiskyvyn ja herkkyyden kehittämiseen vuoro-

vaikutuksessa. Kaikki vuorovaikutus oppimisympäristössä ei välttämättä ole dialogista, vaan dialogisuus tulisi hänen (mt.) mukaansa tulkita lähinnä toisen tai toisten arvostavaksi huomioon ottamiseksi ja vastavuoroiseksi viestinnäksi.

Verkkokeskustelussa (kuten missä tahansa keskustelussa) on aina osanottajia, joilla on monia erilaisia taustoja, intressejä ja näkökulmia. Verkkokeskusteluun osallistujat toimivat vuorovaikutustilanteessa, vaikkakin eriaikaisessa, ja he viestejä kirjoittaessaan ja lukiessaan tekevät tulkintoja erilaisista lähtökohdista ja tulkintakehyksistä. Mikhail Bakhtin (1982) on kehittänyt teoreettista käsitteistöä dialogisen vuorovaikutuksen ja viestinnän analysoimiseksi. Viestinnälliseen vuorovaikutukseen osallistuvien puhe- ja viestintätapoja voidaan nimittää hänen mukaansa ääniksi, jotka ilmentävät viestijän näkökulmaa ja pyrkimyksiä kyseisessä viestintätilanteessa. Tätä metaforaa käytämme myös tässä yhteydessä ja kutsumme verkkokeskusteluun osallistuvien viestintätapoja ääniksi, jotka ilmentävät osallistujan kokemustaustaa ja edustamaa näkökulmaa vuorovaikutuksessa. Keskustelussa on mukana aina monia ääniä samanaikaisesti.

Seminaarin verkkokeskusteluosuudessa aktiivisia keskustelijoita verkossa oli ehkä noin puolet osallistuneista 13 keskustelijasta. Verkkokeskustelijat kertoivat aluksi yleisellä keskusteluforumilla keitä he olivat, millaista aiempaa kokemusta heillä on ollut verkko-opetuksesta ja ohjauksesta sekä siitä, mitä havaintoja ja kokemuksia he ehkä haluaisivat tuoda mukaan keskusteluun. Tätä kunkin omaa esittelyä käytimme tyypittelyn pohjana, kun aluksi havainnoimme ja tunnistimme erilaisia ääniä verkkokeskustelussa. Esille nousseet äänet tyypiteltiin lähinnä aiemman verkko-opetukseen liittyvän kokemustaustan mukaan tiedonjanoiseksi noviisiksi, käytännön kokeilijaksi, hands on -osaajaksi ja kokeneeksi verkkopedagogiksi (ks. Taulukko 1). Nämä äänet ilmentävät omalta osaltaan myös erilaisia

lähtökohtia ja tavoitteita verkko-opetuksen toteuttamisen pohdinnoissa yhdessä laajassa oppilaitosyhteisössä.

Taulukko 1. Verkko-opettajien tyypittelyä kokemustaan mukaan.

Kokenut verkkopedagogi n = 5	Taustana vuosien kokemus. Systemaattista perehtymistä asiaan: tutkimustyön, aiheeseen liittyvien opintojen, muiden kouluttajana toimimisen kautta. Hallitsee verkkojulkaisemisen teknisiäkin taitoja.
Hands on -osaaja n = 3	Soveltnut verkkoja omassa opetuksessa jo jonkin aikaa. Oppinut asioita omakohtaisen käytännön tekemisen kautta. Verkko tullut enenevässä määrin mukaan normaalin opetuksen lisäksi. Tehnyt ehkä asiaan liittyvää kehittämistyötäkin omassa yksikössään.
Käytännön kokeilija n = 3	Verkko-opetuskokemusta yhdeltä tai useammalta verkko-opintojaksolta. Opetusta tulossa jatkossa ehkä enemmänkin verkkoon. Aloittanut ehkä amotoimisesti systemaattisemman tutustumisen verkko-opetukseen.
Tiedonjanoinen noviisi n = 2	On hakemassa tuntumaa ja näkemystä verkko-opetuksen maailmaan. Ei vielä varsinaista verkko-opetuskokemusta, mutta paineet/odotukset toteuttamiseen ovat jo olemassa.

Kokenut verkkopedagogi

Kokenut verkkopedagogi on pidemmän linja toimija verkko-opetuksen alueella. Hänellä on vuosien tuomaa näkemystä, mikä tarkoittaa usein yli 5-vuoden kokemusta. Kokenut verkkopedagogi on systemaattisesti perehtynyt asiaan tutkimustyön, aiheeseen liittyvien opintojen tai muiden kouluttajana toimimisen kautta. Hän on toiminut oppilaitosyhteisönsä verkko-opetuspioneerien joukossa.

”Tietoverkkoja rupesin hyödyntämään lähiopetuksen tukena, esim. sähköpostitse toimitettavien viikkopäiväkirjojen ja luentojen reaktiopapereiden muodossa 90-luvun puolivälissä”.

Hän hallitsee myös verkkojulkaisemisen teknisiäkin taitoja, kuten tiedonhakumenetelmiä, html-kieltä ja eri oppimisalustoja.

Kokeneitten ryhmään kuului viisi verkkokeskustelun osallistujaa. Kokeneella verkkopedagogilla on myös usein yksikössään aktiivinen rooli verkkojen opetuskäytön eri alueilla.

”Työnkuvani on mukavan monipuolista eli olen päässyt värkkäilemään kaikenlaista pienestä teknisestä nippeliväännöstä aina laajempien yhteistyökuvioiden neuvottelemiseen. Varsinaista verkko-opetustalohjausta olen harjoittanut lähinnä erilaisissa yhteyksissä opettajia, tuutoreita ja henkilökuntaamme perehdyttäneen...”

Tämäntyyppisen verkko-opetukseen liittyvän asiantuntemuksen rooli näyttää entisestään korostuvan eri yksiköissä. Kokeneen verkkopedagogin rooli konkretisoituu verkkojen soveltajana ja verkko-opetuksen käytänteiden kehittäjänä. Hän saattaa myös toimia muiden opettajien tukena ja ohjaajana näissä asioissa.

Hands on -osaaja

Hands on -osaajaksi voi kutsua opettajaa, joka on soveltanut verkkoja omassa opetuksessaan jo jonkin aikaa ja hankkinut osaamista omatoimisesti, ehkä yrityksen ja erehdyksen kautta. Kokemuksia on kertynyt yleensä noin 1,5–5 vuoden ajalta enemmän tai vähemmän aktiivisena verkkojen opetuskäytön soveltajana. Tähän kehitysvaiheeseen kuului kolme verkkokeskusteluun osallistujaa. Verkko on tullut arkipäivän työvälineeksi ja se on yhä enemmän mukana normaalien opetuksen lisänä.

”...vastaan ... perusopintojaksosta, joiden sisällön tuotantoa tuetaan toista vuotta yhtenä yliopistomme virtuaaliyliopistohankkeena”.

”Verkko-ohjausta ja -opetusta olen yrittellyt kai kahdeksalla kursilla, myös treenannut verkkotutoreita ja opastanut ensikertalaisia opettajia verkko-ohjailun pariin ja WebCT:n nikkarointiin”.

Hands on -osaaja on oppinut asioita omatoimisesti tekemisen ja yrittämisen kautta. Hän on tehnyt ehkä asiaan liittyvää kehittämistyötäkin omassa yksikössään. Samoin muiden opettajien ja ohjaajien opastaminen verkkoasioissa on saattanut kuulua toimenkuvaan. Kertyneen käytännön kokemuksen kautta hands on -osaajalla on paljon hiljaista ja informaalista tietoperustaa verkko-opetuksesta ja vuorovaikutuksen toteuttamismuodoista. Hänellä saattaa olla mielenkiintoisia havaintoja saman jakson opetusryhmän toiminnasta sekä perinteisin menetelmin että verkossa virtuaalisesti.

Käytännön kokeilija

Käytännön kokeilijalla on jo verkko-opetuskokemusta yhdeltä tai useammalta verkko-opintojaksolta. Tässä vaiheessa oli kolme osallistujaa. Käytännön kokeilijalla voi olla jo kokemuksia jaettavana muille, mutta hän tuntee ehkä enemmän olevansa vielä oppimassa ja kokeilemassa asioita.

”Toteutimme viime syksynä ... WebCT ympäristössä. Se oli ensimmäinen kosketukseni verkko-oppimisympäristöön. Kokemus oli sekä positiivinen että negatiivinen. Työmäärä yllätti, mutta toisaalta koen oppineeni paljon uutta”.

”Olen myös kuluvana vuonna osallistunut opetusteknologiakeskuksen järjestämälle luentosarjalle verkko-opettamisesta”.

Käytännön kokeilun myötä kuva verkko-opetuksesta on ehkä jo realisoitunut ja näyttäytyy yhtenä mahdollisena opetuksen toteutusmuotona. Opetusta ollaan suunnittelemassa enemmänkin verkkoon. Samalla on aloitettu omatoimisestikin tutustuminen ja lisätiedon hankkiminen verkko-opetuksen toteuttamisen kysymyksiin.

Tiedonjanoinen noviisi

Noviisi on hakemassa tuntumaa ja näkemystä verkko-opetuksen maailmaan. Hän ei ehkä omaa vielä varsinaista omakohtaista verkko-opetuskokemusta, mutta kimmokkeet ja odotukset verkko-opetuksen toteuttamiseen ovat jo olemassa, kuten seuraava lainaus osoittaa:

”Olen vasta opettelemassa verkko-opetusta, mutta paineet tämäntyyppisen opetuksen käyttöön ovat rajut. Syksyllä pitäänee aloittaa useallakin foorumilla. Parhailiaan kokeilen vastaavanlaista seminaaria sähköpostiviestintänä.”

”Verkkopedassa olen täysin noviisi eli en ole työskennellyt sen kanssa lainkaan. Mutta osallistun mieluusti aiheesta itseäni osavampien kuunteluun ja keskusteluunkin kykyjeni mukaan”.

Noviisin tiedon tarve voi siis olla hyvinkin akuutti ja paikantua verkko-opetuksen aloittamisvaiheen lähestymiseen. Tiedonjanoisia noviiseja oli keskusteluryhmän osallistujista kaksi. Noviisin asema näkyy kokenempiin verrattuna enkä enemmän asioiden ihmettelijänä, kyselijänä ja kuuntelijana. Mutta on syytä huomata, että vaikka tieto- ja viestintätekniiikan opetuskäyttö on uusi asia, voi noviisillakin olla taustallaan jo monipuolista opetuskokemusta ja pedagogista näkemystä. Noviisius syntyy siten enemmän teknologian outoudesta,

kuin opetuskokemuksen vähäisyydestä sinänsä. Verkko-opetuksen maailma näyttyytöy noviiisille mystisenä ja vieraana.

Yleisfoorumilla esiinnousseita teemoja

Yleisfoorumin keskustelun ulkoisista piirteistä

Verkkokeskusteluun osallistujia pyydettiin tuomaan yleisfoorumille omia kokemuksiaan verkko-opettajana toimimisesta ja jakamaan niitä muille. Keskustelun painopiste oli ehkä tämän takia hyvin käytännönläheisissä ja käytänteisiin keskittyvissä kysymyksissä. Keskustelun ohjaajan rooliksi muodostui formuloida keskustelut riittävän virikkeellisiksi, jotta osallistujat pystyivät tarttumaan aiheisiin sekä yrittää luoda yhteyksiä myös teoreettisiin näkökulmiin ja käsitteisiin. Erityisesti tulivat esille erilaiset verkko-opetuksen ja ohjauksen käytänteet sekä ryhmäytymisen edellytykset. Toisin sanoen, millä tavoin verkko-opetusta ja ohjausta on organisoitu ja miten ryhmän vuorovaikutus verkon yli tapahtuvissa eriaikaisen vuorovaikutuksen tilanteissa on toiminut. Kokoneet verkkopedagogit ja hands on -osaajat toivat elementtejä omasta verkko-opettajan työstään. Muut ehkä toimivat enemmän kysyjän roolissa, jos rohkaistuivat ylipäättään viestejä lähettämään. On myös huomattava, että keskusteluaika oli vain noin kaksi viikkoa, mikä asettaa omat rajoituksensa osallistumisaktiivisuuteen.

Yleisfoorumilla esiinnousseet teemat voidaan tiivistää kolmeen pääteemaan, jotka synnyttivät keskustelua vaihtelevasti. Verkko-opetuksen ja ohjauksen käytänteet oli yleisfoorumin sisällöllisiä ydinteemoja. Yhteensä tähän keskustelunavaukseen kertyi kymme-

nen viestiä. Keskustelu eteni verkkojen opetuskäytön muodoista konkreettisiin yhteistoiminnallisiin menetelmiin. Verkko vuorovaikutus eriaikaisessa (asynkronisessa) keskusteluryhmässä nousi keskusteluketjuksi, josta vaihdettiin vilkkaimmin ajatuksia eli 16 viestiä alkuperäiseen keskustelunavaukseen. Pohdinnat liittyivät aidon verkkokurssin toteuttamiseen. Havaintoja kirjoitettiin verkko-opetuskokemuksista verkkoryhmien vetäjänä tai asian ihmettelijänä.

Yleisfoorumilla nousi myös mielenkiintoinen kysymys siitä, voiko sellaisissa aihealueissa soveltaa verkko-oppimista, joissa tarvitaan asioiden soveltamista käytäntöön, taitojen harjoittelua tai empiirisiä havaintoja asioista? Onko verkko vuorovaikutus suorastaan ylikorostunut oppimisympäristökeskustelussa, kuten eräs osallistujista muistutti? Tämä kriittinen havainto kirjoitti viisi viestiä. Kriittiseen kysymykseen reagoineilla oli positiivinen näkemys tai mielipide verkko vuorovaikutuksesta.

Verkko-opetuksen ja ohjauksen käytänteet

Tämän keskusteluketjun aloittaneessa viestissä tuli esille se, **millä eri tavoin verkko-opetusta ja ohjausta käytännössä toteutetaan**. Ohjauksen toteuttaminen on liittynyt ehkä kolmeen erilaiseen tilanteeseen: verkko kontaktiopetuksen ohessa, verkko omatoimiseen opiskelun välineenä ja varsinaisen verkkokurssin toteuttaminen. Erityisesti avoimen yliopiston opetuksessa verkkokurssit ovat yleistyneet.

”Kontaktiopetuksen tukeminen: Opintojakson kotisivujen päivitys viikottain luentojen jälkeen, mm. luennolla käsitellyt asiat ja ajankohtaista-palsta, FAQ-sivu... Sähköpostiviestit koko ryhmälle tarvittaessa. Ohjaus ehkä onnistunutta, koska mm. sähköpostin saanti on vähentynyt olennaisesti...

Kontaktiopetuksen tuki toimii myös omatoimisen opiskelun tukena ja oppimateriaali on koitettu tehdä omatoimista opiskelua tukevaksi. Tutkimukset kesken, mutta...joitain hyvin alustavia tuloksia oppimisesta, kun vertaillaan verkkomateriaalin käytön osuutta opiskelun osana.

Olennaista verkkokurssin yhteydessä: Selkeät ympäristöt ja tehtävänannot, opiskelijoiden taustojen huomioiminen, ryhmien muodostaminen, aikatauluttaminen ja etukäteisinformaation antaminen ...”

Jokainen mainituista verkon opetuskäytön tavoista vaatii oman näkökulmansa oppijoille tarjottavaan tukeen ja ohjaukseen. Yksi keskustelija kuvasi omia aiempia verkko-opetustoteutuksiaan. Verkon roolin tunnistaminen osana opetusta ja oppimista on tärkeää. Toimiiko verkko taustatyökaluna pääpainon ollessa muussa työskentelyssä, onko verkkomateriaali eriyttävänä itseopiskelumateriaalina vai toteutetaanko todellisia etäopiskelujaksoja. Kaikki opetus verkossa ei välttämättä vielä ole yhteisöllistä ja vuorovaikutteista toimintaa, vaan vaatii myös huomion kiinnittämistä yksittäisen opiskelijan oppimisprosessiin ja sen tukemiseen (oppijoiden taustat, aikataulutus, oppimateriaalit, tehtävänannot jne.).

Varsinainen verkkokurssi vaatii paljon eri osapuolilta. Aito verkkokurssi on oppijan kannalta usein työläs ja vaatii huomion kiinnittämistä ajankäytön hallintaan, kuten verkkokurssilta kootun opiskelijapalautteen perusteella oli käynyt ilmi. Myös opettajalta aidon verkkokurssin toteuttaminen vaatii aikaa, sitoutumista ja halua panostaa myös opetuksen laadun kehittämiseen, kuten toinen keskustelija lisäsi. Verkossa toimiminen vaatii oppijoilta yleisesti ns. verkko-opiskelutaitoa, joka on tullut esiin varsinkin pidemmissä opiskelukokonaisuuksissa. Tähän liittyen yksi keskustelijoista toi esiin verkko-opiskelussa mm. opiskelijan omakohtaisen sitoutumisen

ja positiivisen itsetunnon merkityksen. Yleisesti merkitysorientoituneet ovat ehkä niitä, jotka verkko-opiskelussa pärjäävät.

Pienryhmissä toimiminen laajemmissa verkko-opintokokonaisuuksissa sai yleisesti kannatusta verkkokurssien toteutuksissa. Se on parhaimmillaan toiminut jopa spontaanisti verkko-opiskelijoiden itsensä ohjaamana.

”Aina parempi, jos opiskelijat itse tuntevat yhdessä työskentelyn niin antoisaksi, että jatkavat spontaanisti (tai vähän yllytettynä =)) opiskelua porukassa sellaisillakin opintojaksoilla, joiden rakenne ei tähän pakota tai ohjaa. Parilla omalla kursillani olen moista ihmettä todistanut...”

Myös verkko-opiskelun kulissien eli käytetyn oppimisalustan tai taustalla olevan pedagogisen menetelmän tuttuus ryhmän tuttuuden lisäksi ovat erään osallistujan mielestä asioita, jotka kantavat verkko-opiskelussa pidemmälle.

Verkkokurssin toteuttamiseen pedagogisena menetelmänä tuli keskusteluviesteissä esille ns. **yhteistoiminnallinen palapelipalli**, joka on tutkimukseen perustuva ja yhteistoiminnallista oppimista käsittelevässä kirjallisuudessakin tunnettu toteutusmalli yhdessä oppimiselle (Aronson et al. 1978; Sharan 1999). Ideana on pienryhmien muodostaminen siten, että kullekin pienryhmän jäsenelle tulee oma asiantuntija-alueensa, johon hän perehtyy tarkemmin. Nämä eri pienryhmien asiantuntija jäsenet kokoontuvat välillä yhteen vaihtamaan tietoja ja syventämään tietämystään omasta erityisalueestaan. Sen jälkeen he palaavat omaan kotiryhmäänsä ja tuovat sinne oman asiantuntemuksensa pienryhmänsä käyttöön. Palapelimallin soveltuvuuden todettiin liittyvän erityisesti tuotos-pohjaiseen opiskeluun verkossa, jossa usein on erotettavissa sopivia osakokonaisuuksia (esitys, dokumentti, lopputyö) pienryhmien tuotoksiksi. Parhaimmillaan voidaan hyödyntää teknisen toteutusvälineen mahdollisuuksia

(samanaikainen ja eriaikainen vuorovaikutus) oppimismetodiin yhdistettynä.

Verkkovuorovaikutuksen luonteesta ja reunaehdoista?

Keskustelu verkkovuorovaikutuksesta oli vilkasta ja monipuolista. Tässä keskusteluketjussa osallistujat selvästi pääsivät vauhtiin ja heillä oli ajatuksia ja kokemuksia jaettavanaan. Keskustelijan näkökulmaan vaikutti paljon oma positio ja työ omissa yksikössään. Se saattoi ilmetä siten, että toiko keskustelija mukaan havaintoja vuorovaikutuksesta sosiaalisena ryhmänä vai teknisenä oppimisalustoihin liittyvänä kysymyksenä. Havaintoina ja ihmettelyn aiheina tulivat esiin muun muassa kysymykset ryhmäytymisestä virtuaalisessa ympäristössä, anonyymiudesta tai tuttuudesta verkkovuorovaikutuksessa, verkkokeskustelun piirteistä sekä millainen keskustelutyökalu tarvitaan keskustelunhallinnalle ja dialoginomaiselle vuorovaikutukselle verkkoympäristössä.

Miten ryhmäytyminen virtuaalisessa ympäristössä sitten osallistujien mielestä toteutuu ja onko sillä lisäarvoa? Se, miten verkon tuomaa uutta ajan ja paikan suhteen joustavaa toimintaulottuvuutta pystytään hyödyntämään, tietenkin vaihtelee. Verkko voi vaikuttaa parhaimmillaan siten, että ryhmän jäsenet eivät jäsennä enää vuorovaikutustaan verkossa ryhmässä toimimisena.

”...Jakso on olemassa ei-verkkoperusteisenakin ja tällaisena versiona sen tarkoituksena oli ryhmään tehtyjen tieteellisten alustusten käsittelyn kautta tieteellisen argumentoinnin oppiminen sekä sivutuotteena ryhmätoimintaan osallistumisen kautta erilaisten ryhmäytymisilmiöiden kokeminen, havaitseminen, analysointi jne. Verkossa toteutettuna jakso on tuon ryhmäytymisen suhteen sitten siirtynyt uuteen ulottuvuuteen...”

Ryhmäytymiseen liittyvien roolien ja normien tunnistaminen verkossa on kuitenkin hankalampaa, koska vuorovaikutuksesta muodostuu sosiaalisesti vihjeettömämpää (esim. Matikainen 2001). Ryhmäytymiseen liittyy se, kuinka kiinteä yhteisö ryhmästä muotoutuu ja onko sillä omaa tunnistettavaa identiteettiä verkossa (vrt. Lehto & Terva 2001). Välittyneessä ja kirjallisessa viestinnässä ei pystytä havainnoimaan muiden tunnetiloja tai nonverbaalista viestintää, kuten keskustelussa tuotiin esiin. Ryhmä joutuu rakentamaan toimintaansa lähinnä kirjallisen informaation ja argumentoinnin varassa, missä asioiden käsittely on hitaampaa.

”Emme pysty havainnoimaan muiden tunnetiloja, ilmeitä tai eleitä, vaan kaikki tulkinnat on tehtävä kirjallisten viestien pohjalta. Emme ehkä myöskään koe samalla tavalla yhteenkuuluvaisuutta tai saavuta yhteisymmärrystä verkkoyhteisössä kuin kasvokkaisessa yhteisössä”

Keskusteluun osallistujia kiinnosti myös kysymys, toimiiko ryhmän vuorovaikutus verkossa paremmin **anonyyminä vai tutustumalla toisiinsa?** Ryhmän vuorovaikutuksen onnistumiseen voi vaikuttaa se, kuinka tuttuja jäsenet ovat keskenään ja lämmitetäänkö ryhmää tutustuttamalla heitä tavalla tai toisella toisiinsa. Keskustelu verkossa ei synny tai etene itsestään, vaan vaatii huomiota ja ohjausta. Ryhmäytymisen käyntiinlähtöä voidaan tukea kasvokkaisilla tapaamisilla ennen verkkokeskustelun aloittamista. Tästä tosin kokemukset osallistujien kesken saattoivat olla myös vaihtelevia. Tehtävien laatu ja mielekkäisyys vaikuttavat myös ryhmässä työskentelyn onnistumiseen. Eräs keskustelijoista toi esiin sen, että itse asiassa verkossa usein toimimme lähes anonyymisti, sillä pelkät keskustelijoiden nimet eivät välttämättä paljasta millainen henkilö kyseessä, jos verkkokeskustelijat eivät ole entuudestaan tuttuja.

Keskustelu ja varsinkin toisten kommentointi verkossa voi olla varovaisempaa, sillä verkossa ehkä toimitaan konflikteja vältellen. Kritiikki voi verkossa esitettynä ja luettuna tuntua vastaanottajasta jopa paljon ”julmemmalta” kuin kasvokkain kuultuna. Anonymiteetti voisi olla yksi keino esittää kritiikki ja palaute puolueettomana. Mutta se on toisaalta vielä uusi asia, josta on vasta jonkin verran hajatieta ja kokemuksia olemassa. Sillä on sekä uhkia että mahdollisuuksia opetuskäytössä. Verkko-opiskelijat itse esimerkiksi eivät ole olleet innostuneita asiasta, kuten eräs verkko-opettajista kuvasi.

”Kysyin muuten eräässä kokeilussani opiskelijoiltani jossain vaiheessa, että haluaisivatko he kokeilla anonymiutta, ja mitä he olettaisivat sen työskentelynsä vaikuttavan. Se ryhmä kieltäytyi, ja väitti, että ei se mitään lisää toisi. Rooliaan on aika vaikea muistaa...”

Verkkovuorovaikutuksen piirteinä eräs keskustelijoista toi esiin, että usein on korostettu verkossa tapahtuvan keskustelun olevan vapaampaa tai vapauttavampaa kasvokkaiseen keskusteluun verrattuna. Verkko voi rohkaista hiljaisempiakin osallistumaan. Emme myöskään luokittele muita esimerkiksi ulkonäön perusteella. Keskustelu verkossa on myös asiapitoisempaa verrattuna kasvokkaiseen vuorovaikutukseen, kuten kaksi osallistujista kuvasi.

”Verkkokeskustelu on muodollisempaa, joku voisi sanoa vaikka että kankeaakin ... pysytään asiassa, saadaan tehtyä se mikä tehtävänä on, eikä jäädä jaarittelemaan tuntitolkulla asian vierestä. Nyt vertaan toisaalla tässä rungossa kertomaani virtuaalityöpajaa päiväopiskelijoista muodostuvaan työpajaani, ja ryhmien tuotoksiin. ... Syntyy ikään kuin valmista, jossakin järkevässä ajassa, ilman turhaa porua”

Verkkovuorovaikutuksen tavoitteiden pohdinta on myös tärkeää. Se määrittelee sen, millaista lisäarvoa opetukselle ja oppimiselle verkon käytöllä tavoitellaan. Lisäarvo määrittyy sen mukaan, onko tavoitteenamme tiedon välittäminen mahdollisimman suurelle kohdejoukolle, vai tavoittelemmeko verkon avulla joustavaa vuorovaikutusta ja monipuolisia kontribuutioita pienryhmissä? (vrt. Collis & Moonen 2001). Kun pohditaan pienryhmien hyödyntämistä, on myös mieltävä tehtävien ja ohjeistuksen mielekkyyttä. Riittävän jäsenytyneeseen aiheeseen on osallistujan näkökulmasta helppoa tarttua

”Keskustelunavaukset tyyliin ”kertokaa kokemuksistanne” tai ”keskustelkaa aiheesta” tuottavat: a) pitkiä, irrallisia monologeja, joihin kukaan ei jaksa tarttua, b) syvää hiljaisuutta. Näin siis virtuaalisessa reaali maailmassa.”

Pienryhmien vuorovaikutuksessa dialoginen vuorovaikutus nostettiin esille useammassa osallistujien viesteissä. Vastavuoroisen dialogin avulla virtuaalisesti on tavoitteena rakentaa muun muassa yhteisiä tuotoksia pienryhmässä ja luoda yhteisöllistä kontekstia virtuaaliympäristöön (vrt. Korhonen 2003, 238–242). Ryhmädynamiikka ei verkossa suinkaan katoa, vaan verkossakin vaaditaan opettajalta ja ohjaajalta samankaltaisia vuorovaikutustaitoja kuin muissakin opetuksen toimintaympäristöissä. Yleisesti onnistuneen verkkovuorovaikutuksen tunnuspiirteiksi tulivat tehtäville varattu riittävä aika (useampi viikko tehtävää kohden aikaa), riittävän konkreettinen ja hyödylliseksi koettu aihe (tehtävälle voidaan luoda kuvitteellinen ympäristö) sekä riittävän helppokäyttöinen alusta verkossa. Keskustelu verkossa vaatii lisäksi säännöllistä seuraamista ja oppijoiden vastavuoroista dialogia, jossa yritetään ymmärtää toisten lähettämien viestien sanomaa ja pyritään myös vastaamaan niihin.

Oppimisalustat ja niiden sisältämät keskustelunhallintaa tukevat ominaisuudet kirjoittivat myös mielipiteitä, jotka liittyivät

verkkovuorovuovaikutuksen keskeisimpään toimintoon: eriaikaisen keskustelun hallintaan. Keskustelualue on tärkein työkalu vuorovaikutteisen verkko-oppimisen organisoinnissa. Verkko-oppimisalustojen keskustelutyökaluista on tullut tutuksi tietynlainen verkkokeskustelun perusolemus. Tähän liittyy tuki dialoginomaiselle vuorovaikutukselle. Se tarkoittaa osallistujien näkökulmasta selkeää hahmotusta käydylle keskustelulle, joka usein konkretisoituu koko keskusteluketjun näkymisenä keskustelupuuna. Uuden ja itselle oudon alustan käyttö voi aluksi aiheuttaa vaikeuksia osallistujille tai ainakin vaatii hieman totuttelua.

”järjestelmissä on eroja ja tämä keskustelualue -työkalu tai miten sitä nyt kulloinkin nimitetäänkään, on tärkeä asia. ... Itselläni on omakohtaisia kokemuksia ja lieviä ahdistuksenkin tunteuksia siitä kun päätyy opiskelijaksi uudelle vieraalle alustalle jossa viestien ja keskusteluketjujen näyttäytyminen ja hahmottaminen ovat ongelmallisia”.

Keskustelupuussa yhdestä keskustelunavauksesta syntynyt viestien ketju muodostaa keskustelusiikeen. Tärkeää on koko keskustelupuun selaaminen joustavasti ja puheenvuorojen avaaminen. Omassa viestissäkin tulisi voida joustavasti viitata muihin samalla kun kirjoittaa omaa kontribuutiotaan keskusteluun. Näissä toiminnoissa on valitettavasti vielä paljon parantamisen varaan. Oppimisalustojen toiminnallisuuteen tuleekin kiinnittää huomiota.

Oppimisalustojen käytettävyyden ja toiminnallisuuden kehittyä onkin saattanut olla yhtenä kohteena tutkimus- ja kehitystyössä joissakin yksiköissä. Eräs osallistujista kuvasi heidän omaa ratkaisuaan keskustelunhallintaan verkko-oppimisessa. Erilaisiin keskustelutilanteisiin verkossa (esim. teemakeskustelu, äänestys, ideariihi, yhteissuunnittelu) tarvitaan oma käyttöliittymä. Myös erilaisten alustojen toiminnallinen vertailu on saattanut olla käynnissä olevana

arviointihankkeena tietoisuuden lisäämiseksi ohjelmistojen toiminnallisuudesta ja sopivuudesta erilaisiin käyttötarkoituksiin.

Voiko käytännöllisiä tai taidollisia asioita oppia verkossa?

Verkkokeskusteluja sovelletaan usein käsitteellisiin ja teoreettisiin aihealueisiin verkko-opetuksessa. Vuorovaikutus verkko-oppimisympäristössä koettiin yleisesti hyvänä keinona rakentaa oppimisen tueksi ympäristöä, joka tukee, selkeyttää ja syventää opittavaa sisältöä. Verkkoon voidaan koota luettavaa tai katsottavaa aineistoa oppimisen tueksi, joka voi myös toimia keskustelun virittelijänä.

”...kun verkkoon on mahdollisuus ujuttaa luettavaa/katsottavaa aineistoa, joka tukee, selkeyttää ja syventää opeteltavia taitoja, asioita, päästään taas askelen eteenpäin..”

”Jos ryhmästä löytyy uskallusta niin yksi erinomainen oppimis/oppettamistapa olisi videon käyttö: opetettava taito, vaikkapa uimahyppy, videoita ja kukin ryhmäläinen opettajaa myöten voi katsella verkkovideoita ja kommentoida niin kriittisesti esitystä kuin hyppääjän kantti kestää.”

Käytännöllisten tai taidollisten asioiden kuvaaminen ja kokemusten jakaminen verkossa voi rakentaa pohjaa edetä käytännöllisissä taidoissa. Koska vuorovaikutus perustuu kirjalliseen viestintään, kirjoitetut kertomukset ja kuvaukset toimivat välineinä prosessin läpikäymisessä ja osaamisen kehittämisessä. Osaamisen eteneminen tehdään ikään kuin näkyvämmäksi sekä itselle että muille. Se voi sisältää omien ajatusten selkiyttämistä, mielikuvia ja tunteiden läpikäymistä. Tämä peilautuu myös palautetietona yksittäiselle oppijalle.

”...näkisin että jo omien ajatusten selkeyttäminen, omien mielikuvien kirjaaminen, omien tunteiden läpikäyminen narratiivisin keinoin luo hyvän pohjan edetä käytännön taidoissa pitemmälle...”

”Kun kirjoitetut ”kertomukset” vielä jaetaan tutun ja turvallisen ryhmän kanssa ja saadaan palautetta, uusia ideoita, näkökulmia jne. ...”

Yksi näkökulma käytännöllisten asioiden verkko-oppimiseen voisi keskustelijoiden mielestä olla niin sanottujen taidollisten haasteiden asettaminen, toiminta ja testaaminen sekä toiminnan jälkeinen kokemusten jakaminen muiden kanssa. Tuen merkitys on tärkeää harjoittelussa. Siinä korostuu toiminnan jälkeen tehdyn reflektion osuus, jossa palautetta saadaan itsearviointiin lisäksi myös ohjaajalta ja ryhmältä.

”on tärkeitä keskustella asioista ja kokemuksistaan ryhmissä, mutta sillä edellytyksellä, että myös konkreettisesti asettaa itselleen taidollisia haasteita ja kertoo niistä ja muista omakohtaisista testauksien yhteydessä saaduista kokemuksistaan. Jakamalla näitä kokemuksia voimme yhteisöllisesti oppia paljon”.

Virtuaalisuus ei kuitenkaan korvaa kaikkea omin käsin tekemistä tai todellista harjoittelua. Todellisuuden kompleksinen luonne ei tule keinotekoisissa virtuaalimaailmoissa ja simulaatioissa aina esille, kuten yksi osallistuja huomautti. Verkko voi toimia pikemminkin hyvänä apuna tai lisänä erilaiselle käytännölliselle harjoittelulle.

Asiantuntijafoorumilla keskusteltua

Seminaarin jälkeiseen keskusteluun nimetyillä henkilöillä oli tilaisuus myös avata keskustelut tekemällä kysymyksiä viidelle seminaarissa alustaneelle henkilölle. Seuraavassa keskustelun analyysissa arvioimme sen etenemistä ja sisältöjä. Keskustelun etenemisestä tarkastellaan kysymysten kohdistumista luennoijille ja yksittäisiin kysymyksiin liittyviä kommunikaatioketjuja. Sisältöjen osalta huomio kiinnittyy kysymysten ja keskustelujen aiheisiin, niiden verkkoympäristön erityiskysymyksiin kohdentumiseen sekä niiden teoria–käytäntö–ulottuvuuteen.

Keskustelun ulkoisista piirteistä

Seminaarin **aiheiden kiinnostavuus** näytti vaihtelevan melkoisesti, ainakin arvioituna teemoista käytyjen keskustelun ja asiantuntijoille esitettyjen kysymysten määrillä. Sen lisäksi, että aiheet ja niistä pidettyjen alustusten voi katsoa vaikuttaneen kiinnostukseen, näyttää asiantuntijan ensimmäisellä kommentilla tai vastauksella olleen vaikutusta teeman käsittelyn jatkumiseen. Keskustelun päättyminen tai hiipuminen voi johtua vastauksen tyhjentyvyydessä tai innostamattomasta kommentista. Aloitetun keskustelun pitemmälle eteneminen voi sekkin johtua eri asioista, esimerkiksi innostavuudesta tai siitä, että jotakin vastauksessa tai kommentissa on jäänyt avoimeksi.

Asiantuntijoiden alustuksissa oli eroja suuntautumisessa erityisesti verkkopedagogisiin kysymyksiin. Sillä on ollut luonnollisesti vaikutus myös siihen, että **keskusteluissa ja kysymyksissä haettiin vastauksia varsinkin yleisiin pedagogisiin ja didaktisiin kysymyksiin**. Keskusteluun osallistuneiden erilainen verkkopedagogiikan kokemustausta on todennäköisesti vaikuttanut mahdollisuuteen

osallistua keskusteluun verkkoperustaisten oppimisympäristöjen erityispiirteistä. Molemmat edellä mainitut asiat huomioon ottaen ei ollutkaan yllättävää, että keskustelu polveili varsin spesifeistä verkon kysymyksistä yleisiin opetuksen organisoinnin pohdintoihin.

Keskusteluisältöjen painopiste oli **enemmän käytännöllisissä kuin teoreettisissa kysymyksissä**. Tämä painotus korostui erityisesti silloin, kun kysymykset, kommentit tai näkemykset liittyivät yksittäisten oppiaineiden tai kurssien toimenpanoon. Toisaalta asiantuntijat pyrkivät kuitenkin pitämään keskustelua teoreettisemmalla tasolla ja verkko-opetusta yleensä koskevissa teemoissa.

Innokkaimpia kysymysten tekijöitä ja keskusteluketjujen avajia olivat selvästikin tiedonjanoiset noviisit. He esittivät kysymyksensä ennakkoluulottomasti ja peruskysymyksiin tarttuen. Toisaalta muuttamat kokeneet verkkopedagogit tai hands on -osaajat tekivät varsin spesifejä kysymyksiä tutkimusperäisistä havainnoista.

Asiantuntijafoorumin keskustelun sisällöt

Keskustelu käynnistyi kysymyksellä **oppimisen omistajuudesta**. Oppimisen omistamisen käsitteeseen viittaa oppimisen kokemiseen oma-kohtaiseksi ja itselle merkitykselliseksi kokemukseksi vastakohtana ei-reflektiiviselle ja ulkoa ohjatulle oppimiselle. Se lähinnä liittyy konstruktivistiseen käsitykseen oppimisesta ja oppimisympäristön rakentamiseen aktivoivia ja itsearvioivia työmenetelmiä tukevaksi. Oppijoista tulee oppimisensa subjekteja opettamisen kohteena olemisen sijaan. (vrt. Honebein et al. 1993.) Omistussuhteita koskeva keskustelu jäi aika lyhyeksi ja ilman merkittäviä vastauksia. Tähän vaikutti ehkä eniten aiheen (käsitteenkin) uutuus tai vieraus sekä akateemisuus, ainakin osalle keskustelijoista. Keskustelussa pohdinnat kohdistuivat lähinnä oppijalähtöisemmän opiskelun luonteeseen,

haasteisiin ja seurauksiin. Lopputulema voidaan tiivistää havaintoon tarkoituksenmukaisesta oppimisen vastuunotosta. Oppimisen vallan siirtäminen oppijalle ei ole itsestäänselvyys. Opettajan toiminnalla ja ratkaisuilla on keskeinen sija onnistuneissa prosesseissa. Pahimmillaan omistussuhteissa opiskelija jää oman onnensa nojaan.

Seuraavassa keskustelun vaiheessa nousi esiin kysymys verkko-ympäristössä työskentelevien oppijoiden **jaetun ymmärtämisen merkityksestä oppimistulosten laatuun**. Tämän teeman käynnistäjä oli yhdessä seminaarin alustuksista esiintuodut tutkimusperäiset havainnot tekijöistä, joilla katsottiin olleen vaikutusta juuri oppimistulosten laatuun. Yhteinen ymmärtäminen (intersubjektivisuus yksilöiden välillä) nähdään välttämättömänä tavoitteena yhdessä tekemiselle ja tiedon kanssa työskentelylle ja tämä heijastuu oppijoiden tiedonkonstruoinnin laatuun hajautetussa verkko-ympäristössä (vrt. Bober & Dennen 2001). Seminaarin jälkeisessä keskustelussa tuotiin esiin myös joitakin periaatteita ja ideoita, joilla verkkovuorovaikutusta voidaan rakentaa oppijoiden ymmärrystä tukevaksi. Keskustelu ylsi myös pohdinnaksi yksittäisten pedagogisten toimintamallien (esim. yhteisöllisyys, ongelmaperustainen oppiminen ja tutkiva oppiminen) mahdollisuuksiin silloin, kun nähdään tarvetta ymmärtämisen syventämiseen. Tämän keskustelun asiantuntijajäsen tiivistä pohdintoja seuraavasti:

”Aikaisemmin olemme lähes kaikissa verkko-oppimisen tutkimuksissamme käyttäneet pedagogisena mallina tutkivan oppimisen mallia ja se on toiminut toisinaan hyvin toisinaan huonosti... Tutkivan oppimisen malli on T:n mainitsemaa PBL-perhettä, tosin pohjautuu hieman erilaiseen oppimisteoreettiseen painotukseen...”

”Eräs ongelma em. malleissa on se, että ne ovat niin kokonaisvaltaisia. Niihin pitää ”hurahtaa”, jotta ne muuttuvat syvällisiksi käytännöiksi.”

Teemaa koskenut keskustelu oli koko asiantuntijafoorumin ehkä vilkkain osio.

Keskustelu **merkityksellisestä ja sopeuttavasta oppimisesta** painottui merkityksellisyyden löytämisen keinoihin jättäen kuitenkin käsitteiden määrittelyn ja konkretisoinnin ulkopuolelle. Merkityksellisen oppimisen yhteydet nähtiin syntyvän sisältöihin orientoitumisen ja reflektion kautta. Reflektiota koskevista puheenvuoroista oli myös kriittisiä sävyjä. Tähän keskusteluteemaan vähän yllättäen mukaan tullut lyhyt näkemysten vaihto niin sanotusta hiljaisesta tiedosta ja sen merkityksestä herätti myös pohdintoja. Seminaarissa alustanut asiantuntija totesi, että:

”Ehkä hiljaisen tiedon sijasta pitäisikin puhua enemmän intuitiivisesta toiminnasta, jota tehdään reflektion avulla näkyvämmäksi, tiedostetummaksi. Samoin reflektio ei ole se ainoa asia, mihin tulisi kiinnittää huomiota merkityksellisen oppimisen kannalta.”

Erilaisten **oppimissisältöjen merkityksestä ja vaikutuksista** verkkotoiminnassa (organisointi ja oppimisprosessit) on yleensä käyty keskustelua aika vähän, vaikka em. asioiden merkitys on tunnistettu ja tunnustettu konventionaalisten järjestelyn mukaisissa opinnoissa. Asiantuntijakomentissa nousi esiin eri sisältöjen aiheuttama eri tyyppinen tiedonrakentelu ja keskustelu. Keskustelun erityisen painavaksi merkitykseksi mainittiin sen mahdollisuus tukea oppijoiden metakognitiivisten toimintojen vahvistumista.

Verkkoperustaisissa oppimisympäristöissä toteutuneen toiminnan seurannassa ja evaluaatiossa on noussut usein esiin kysymys **motivaatiosta**. Erityisen ongelmalliseksi on mainittu usein motivaation ylläpito. Käyty keskustelu toi esiin volition käsitteen (tahto), joka viittaa oppimisen tutkimuksessa esille nousseihin havaintoihin motivaation, metakognition ja volition yhteyksistä. Volition taustalla

on käsitys oppimisesta itsesäätöisenä prosessina (self-regulated learning), johon myös oppimisen sosiaalinen ja emotionaalinen ulottuvuus liittyvät (vrt. Corno 1993; Wolters 2003). Sillä on selvästi yhteyksiä perinteisissä motivaatioteorioissa esitettyyn motivaation kaksisuuntaiseen struktuuriin – motivaation syntyminen ja ylläpito. Asiantuntijakeskustelijan mukaan

”Volition voisi määritellä pyrkimyksenä ylläpitää tavoitesuuntautunutta toimintaa erilaisista häiriöistä ja ristiriitaisista motiiveista huolimatta.”

Seminaarissa käsiteltyä teemaa **tieto- ja viestintätekniikan merkityksestä ja haasteista oppimiselle** voi pitää yleisesti verkkopedagogiikan keskeisiin peruskysymyksiin kuuluvana. Käyty verkkokeskustelu jäi suhteellisen lyhyeksi ja sisälsi sekä laajasisältöisiä teoreettisempia että varsin käytäntökytkeittäisiä puheenvuoroja. Jälkimmäiset keskittyivät verkko-opetuksen suunnittelun ja toteuttamisen – käytännön keskustelussa esillä ollutta termiä - kikkoihin. Asiantuntija ei nähnyt tällaisia edes olevan.

”Ja usein tämä unohtuu: miksi verkko-oppimisen/työskentelyn tulisi olla ongelmaton, eihän sitä ole ’traditionaalinenkaan’ opetus/oppiminen. Olisiko meillä vähän liian suuret toiveet ja odotukset...”

Laajempi näkemys asiasta tuli esiin puheenvuorossa jossa todettiin

”Sen sijaan, että teknologian ajateltaisiin tehostavan vuorovaikutusta tai oppimista, pitäisi kysyä, miten se vaikuttaa ihmisen toimintaan ja muuttaa sitä.”

Asiantuntijan kommentti vahvisti teknologian muuttavan tapaamme nähdä maailmaa ja olla maailmassa.

Verkko-opetuksen arviointi -teeman keskustelu avattiin kysymyksellä siitä, onko verkko-opetuksen evaluointiin kehitelty omia menetelmiä tai malleja. Todettiin tällaisiakin varmaan olevan, mutta ei kuitenkaan irrallaan yleisemmistä arvioinnin malleista. Teeman seminaarissa alustanut asiantuntija korostikin arvioinnin monimuotoisuutta, arvioinnin kohteen merkitystä. Verkko-oppimisympäristöissä merkittävin osa arvioinnista on kohdistettu samoihin asioihin kuin konventionaalisissa oppimisympäristöissä.

”Mitä siitä sitten seuraa evaluoinnin subteen. Totean, että samat hyvän opetuksen kriteerit, jotka ovat käytössä missä tahansa opetuksessa, toimivat verkkoperustaisiakin arvioitaessa.”

Keskustelun aikana tuli esiin myös kysymys arvioinnin ajankohdasta: prosessin kuluessa, välittömästi sen jälkeen vai viivästettynä? Näidenkään ratkaisujen osalta verkkoperustaisten oppimisympäristöjen ei sinänsä katsottu merkittävästi poikkeavan muista oppimisympäristöistä. Verkossa käytössä olevat opiskelijakeskeiset, vuorovaikutteiset menetelmät antavat yhden keskusteluun osallistuneen mukaan perustaa erityisesti laadullisten arviointimenetelmien käytölle.

Arviointi yleensä ja erityisesti verkkoperustaisten oppimisympäristöjen yhteydessä todettiin haastavaksi tehtäväksi. Merkittävänä huomiona on pidettävä opiskelijoiden tarvetta tietää arviointitavoista ja kriteereistä silloin, kun arviointi koskee heitä.

Asiantuntijafoorumien anti

Asiantuntijafoorumien tarkoitus oli antaa mahdollisuus kysymyksiin ja kommentteihin niillä teema-alueilla, joita edeltävässä seminaarissa oli käsitelty. Toisaalta osallistujilla oli tilaisuus saada tarkennuksia ja syvennystä asiantuntijoilta suoraan heidän käsittelemistään aiheista,

toisaalta keskustelun oli tarkoitus olla laajempaakin pohdintaa käsitelyyn tulleista kysymyksistä.

Asiantuntijafoorumilla oli myös eräänlainen pilottiluonne. Halettiin kokeilla tällaista käytäntöä ja katsoa, miten voisi rikastaa asioiden käsittelyä, tässä tapauksessa seminaarialustuksissa esiintuotuja asioita.

Pilottikokeilun tapaan tämäkin keskustelufoorumi antoi kuitenkin enemmän vihjeitä siitä, miten toteuttaa tällainen 2-vaiheinen ja -muotoinen vuoropuhelu kuin tuoda merkittävästi täydentävää tietoa seminaarialustuksista käsitellyistä aiheista. Kokeiluluonteinen foorumi ei kuitenkaan tyrmännyt ajatuksia nyt käytetyn ratkaisun käyttökelpoisuudesta. Selvästi kuitenkin tuli esiin tarve pohtia syvällisesti sitä, miten yhdistää verkkokeskustelu eläviin lähiopetusratkaisuihin kuten tässä asiantuntijoiden luentoihin tai alustuksiin.

Yleisenä yhteenvetona voi todeta keskustelupuheenvuorojen tai asiantuntijain kysymyksiin antamien vastausten sellaisenaan olleen anniltaan aika vähäisiä. Nyt koetun perusteella näyttää siltä, että vastauksiin ja myös keskustelun muihin puheenvuoroihin tulisi sisällyttää ainakin viitteitä teemaa koskevista lisätiedon lähteistä. Verkkoympäristössä luontevimpina voi pitää sellaisia, jotka ovat online-julkaisuina verkossa.

Johtopäätökset ja pohdinta

Kaksi edellä kuvattua keskustelualuetta (yleisfoorumi, asiantuntijafoorumi) olivat luonteeltaan hyvin erilaiset. Ne kuvastavat hyvin vahvasti sitä, kuinka vuorovaikutuksen luonne verkkoympäristössä rakentuu oppimistilanteelle ja tehtävälle annettujen reunaehtojen mukaisesti. Yleisfoorumilla vuorovaikutus rakentui pidemmistä

keskusteluketjuista, joissa oli myös parhaimmillaan vastavuoroista toisten ajatuksiin viittaamista ja näkökulmien laajentamista. Asian-tuntijafoorumin vuorovaikutus sen sijaan rakentui kysymys-vastaus ketjujen varaan, jotka yleensä olivat myös hyvin lyhyitä. Vastavuoroista ajatustenvaihtoa ei juuri syntynyt, vaan kyse oli lähinnä seminaarialustusten aiheiden kiinnostavuudesta ja kiinnostuksen perusteella heränneistä lisäkysymyksistä. Keskustelualueen käyttö on yleisesti yksi verkkokurssien suosituimmista ratkaisuista, mutta tämäkin pieni esimerkki osoittaa, että keskustelun tavoite ja toimintatavat tulee miettiä riittävän tarkoin ennakkoon, jos tavoitellaan dialogista vuorovaikutusta tai oppivan yhteisön syntymistä verkkoon. Pedagogisten ratkaisujen tulee istua kurssin sisällöllisiin tavoitteisiin ja teknisen ympäristön tarjoamiin mahdollisuuksiin.

Yleisfoorumilla osallistujat toivat mukaan käytännön kokemuksiin ja käytännön teemat hallitsivat keskustelua. Teemoista nousivat vahvimmin esiin verkko-opetuksen ja ohjauksen käytänteet sekä ryhmän toiminta verkossa. Konsensusta ja yhteisymmärrystä herättäviä ajatuksia oli useita. Verkon opetuskäytön kannalta osallistujien mielestä kannattaa erotella ne tilanteet, jolloin verkkoa hyödynnetään muun opetuksen ohessa tilanteista, jolloin ollaan varsinaista verkkokurssia rakentamassa. Verkon roolin tunnistaminen näissä eri käyttötilanteissa osana opetusta ja oppimista on tärkeää. Samassa pienryhmässä toimiminen läpi koko pidemmän opiskelujakson ja tuttu alustaohjelmisto mainittiin tärkeinä kantavina periaatteina toteutuksen kannalta. Ryhmäytyminen verkossa tosin on haasteellista ja kokemukset tästä vaihtelivat. Rajoittumisessa kirjalliseen viestintään verkkokeskustelussa oli sekä etuja että haittoja vuorovaikutukseen osallistumisen kannalta. Käytännöllisten taitojen oppimisesta todettiin, että verkko voi toimia siinäkin hyvänä apuna ja yhteisen reflektion mahdollistajana taidollisen harjoittelun edetessä. Osallistujien mielestä virtuaalisuus ei kuitenkaan korvaa todellista harjoit-

telua. Aktiivisimpia osallistujia yleisfoorumin keskusteluun olivat kokeneet verkkopedagogit ja hands on -osaajat. Heillä oli selvästikin halu jakaa tietoa ja osaamistaan. Heidän osallistumisensa jopa hallitsi keskustelun etenemistä. Muut jäivät enemmän kysyjän tai seuraajan rooliin, jolloin he eivät juuri lähettäneet viestejä yleisfoorumille.

Asiantuntijafoorumilla nousivat kysymyksissä esiin oppimisprosessiin ja verkko-opetukseen arviointiin liittyvät aihealueet. Oppimisprosessissa askarruttivat opiskelijan motivaatioon ja merkityksellisen oppimisen tekijöihin liittyvät asiat. Samoin tieto- ja viestintätekniiikan asettamia haasteita oppimiselle ja oppimisen laatua haluttiin asiantuntijoiden valottavan. Arviointi on myös usein käytännön opetustyötä tekevien huolenaiheena ja nytkin haluttiin pohtia kysymystä, eroaako arviointi verkossa konventionaalisiin oppimisympäristöihin verrattuna. Kommenttina olikin, että verkko-työskentelyssä merkittävin osa arvioinnista on kohdistettu samoihin asioihin kuin perinteisissä opetustilanteissa. Asiantuntijafoorumilla ei syntynyt vilkasta keskustelua, eikä kysymyksiä asiantuntijaa kohden tullut kuin muutama. Se, ketkä asiantuntijafoorumilla olivat aktiivisimpia, vaihteli yleisfoorumiin verrattuna. Moni kysymyksistä oli tiedonjanoisten noviisien esittämiä. Heille asiantuntijafoorumi tarjosi nähtävästi kanavan tehdä itseä askarruttavia lisäkysymyksiä, mihin varsinaisena seminaaripäivänä ei ollut mahdollisuuksia. Myös tutkimuseräisiin havaintoihin kysyjät halusivat lisävalaistusta, mikä on yleisesti positiivista tämäntyypin verkkofoorumin annin kannalta.

Yleisenä kysymyksenä näiden kokemusten ja havaintojen perusteella voidaan pohtia myös sitä, miten voitaisiin tukea erilaisia verkko-opettajia työssään? Huomion kiinnittäminen pelkästään hyviin käytänteisiin kontekstistaan irrallisena ilmiönä ei näytä riittävältä lähtökohdalta tieto- ja viestintätekniiikan opetuskäytön kehittämistä ajatellen. Eri oppiaineiden sisällöissä, metodisissa lähtökohdissa ja

opetuksen ja oppimisen kulttuureissa on huomattavia eroja, joten se malli tai idea mikä toimii yhdessä kontekstissa, ei ole välttämättä sellaisenaan siirrettävissä toiseen kontekstiin. Yleisellä tasolla voidaan jakaa kokemuksia verkon käyttötavoista osana opetusta, mutta sen ohella huomiota tulisi kiinnittää enemmän verkko-opetuksen ja opiskelun didaktiseen organisointiin ja sosiaaliseen rakenteeseen. Kokeneitten verkkopedagogien ja hands on -osaajien esiintuomat kokemukset verkkokeskustelun yleisfoorumilla ovat merkkejä juuri tämänkaltaisesta tarpeesta. Verkko-opiskelun ympäristö tulisi nähdä enemmän didaktisena ympäristönä, jossa huomiota tulisi kiinnittää ryhmään ja sen toimintaan hajautetussa yhteistyössä verkossa. Tämä on hyvin haasteellinen lähtökohta, jossa on ehkä kaksi ratkaisuvaihtoehtoa. Voimme miettiä joko tarkoitukseen räätälöityjen yhteistyökäytäntöjen kehittämistä tai valmiiden strukturoitujen yhteistoiminnan mallien (esim. yhteistoiminnallisen oppimisen metodit, projekti-opiskelu ja suunnittelutehtävät, tutkiva oppiminen, PBL) ottamista käyttöön. Näillä vaihtoehdoilla on omat etunsa ja kriittiset kohtansa, joihin on hyvä kiinnittää huomiota punnitessamme verkkojen opetuskäyttöä yliopistopedagogiikassa.

Lähteet

- Aronson, E., Blaney, N., Stephan, C., Sikes, J. & Snapp, M. (1978). *The jigsaw classroom*. Beverly Hills: Sage.
- Bakhtin, M.M. (1982). *The dialogic imagination. Four essays*. Austin: University of Texas Press.
- Burbules, N.C. (1993). *Dialogue in Teaching. Theory and Practice*. New York: Teachers College Press.

- Bober, M. J. & Dennen, V.P. (2001). Intersubjectivity: Facilitating Knowledge Construction in Online Environments. *Educational Media International* 38 (4), 241–250.
- Collis, B. & Moonen, J. (2001). *Flexible learning in a digital world*. London: Kogan Page.
- Corno, L. (1993). The best-Laid Plans. Modern Conceptions of Volition and Educational Research. *Educational Researcher* 22 (2), 14–22.
- Honebein, P. C., Duffy, T. M. and Fishman, B. J. (1993). Constructivism and the design of learning environments: context and authentic activities for learning. In T.M. Duffy, J. Lowyck, and D.H. Jonassen (Eds.) *Designing environments for constructive learning* (ss. 87–108). Berlin: Springer-Verlag.
- Korhonen, V. (2003). *Oppijana verkossa – aikuisopiskelijan oppimiseen suuntautuminen ja oppimiskokemukset verkkopohjaisessa oppimisympäristössä*. Tampere University Press.
- Lehto, T. & Terva, J. (2001). Verkot ja yhteisöllisyyden kehittyminen: merkitys aikuiskoulutukselle. Teoksessa P. Sallila & P. Kalli (toim.) *Verkot ja teknologia aikuisopiskelun tukena* (ss. 98–116). Helsinki: Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura. Aikuiskasvatuksen 42. vuosikirja.
- Matikainen, J. (2001). *Vuorovaikutus verkossa. Verkkopohjaiset oppimisympäristöt vuorovaikutuksen näyttämöinä*. Helsinki: Helsingin yliopiston Tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenia. Palmenia-kustannus.
- Sharan, S. (Ed.) (1999). *The handbook of co-operative learning methods*. Westport: Greenwood Press. 2nd edition.
- Wolters C.A. (2003). Regulation of Motivation: Evaluating an Underemphasized Aspect of Self-Regulated Learning. *Educational Psychologist* 38 (4), 189–205.